

Міністерство освіти і науки України

**ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Наукове товариство студентів, аспірантів та молодих учених

**РЕАЛІЇ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
РОЗВИТКУ ГЕОГРАФІЇ, ТУРИЗМУ
ТА СФЕРИ ГОСТИННОСТІ В УКРАЇНІ**

**Матеріали XXII-ої Всеукраїнської
студентської наукової конференції
(м. Львів, 20-21 червня 2020 р.)**

До 360-річчя Львівського Університету

**XXII-а Всеукраїнська студентська наукова конференція
«РЕАЛІЇ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ГЕОГРАФІЇ, ТУРИЗМУ ТА СФЕРИ ГОСТИННОСТІ В УКРАЇНІ»
Україна, м. Львів, 20–21 травня 2021 р.**

УДК 911+551+311+796.5

Реалії, проблеми та перспективи розвитку географії, туризму та сфери гостинності в Україні: матеріали XXII-ої Всеукраїнської студентської наукової конференції (м. Львів, 20–21 червня, 2020 року). – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2021. – 129 с.

Матеріали конференції присвячено 21-ому зібранню студентського наукового товариства географічного факультету Львівського університету. У матеріалах представлені студентські наукові статті, які висвітлюють актуальні питання сучасної природничої, суспільної і конструктивної географії, геополітики, геології, геоecології, картографії, геоінформатики, туризму, економіки й менеджменту.

Редакційна рада:

Володимир Біланюк (голова редакційної ради) декан географічного факультету, кандидат географічних наук, доцент;

Євген Тиханович (відповідальний секретар), заступник декана географічного факультету з навчально-виховної і наукової роботи, кандидат географічних наук, доцент;

Святослав Зюзін, завідувач лабораторії “Екологічної безпеки ландшафту”, голова Наукового товариства студентів, аспірантів та молодих вчених географічного факультету.

*Друкується за ухвалою Вченої ради географічного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка
(Протокол № 8 від 20 жовтня 2020 р.).*

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, власних імен та інших відомостей. Текст подано в авторській редакції.

Адреса редакційної ради:

79000 Львів, вул. Дорошенка, 41

Львівський національний університет

імені Івана Франка, географічний факультет

Тел.: (032) 239-46-46

© ЛНУ ім. І. Франка, 2020

Автори статей, 2021

**XXII-а Всеукраїнська студентська наукова конференція
«РЕАЛІЇ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ГЕОГРАФІЇ, ТУРИЗМУ ТА СФЕРИ ГОСТИННОСТІ В УКРАЇНІ»
Україна, м. Львів, 20–21 травня 2021 р.**

УДК 911.3+330.3:372.891:504.062

**ФОРМУВАННЯ ЗАСАД СТАЛОГО РОЗВИТКУ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ
У СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ**

Ростислав Ганич

Науковий керівник: Котик Любов Іванівна, асистент

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,

Розкрито сутність поняття сталий розвиток. Обґрунтовано важливість формування засад сталого розвитку та вивчення екологічної компоненти на уроках географії у середній школі. Зазначено уміння та навички, які розвивають учні при вивченні екологічних проблем у школі. Окреслено компетентності, які формують та розвивають учні при ознайомленні з засадами сталого розвитку. Проаналізовано місце вивчення засад сталого розвитку у підручниках з географії для середньої школи. Обґрунтовано необхідність наведення прикладів позитивних наслідків впровадження засад сталого розвитку на місцях та залучення до цих ініціатив учнів.

Ключові слова: сталий розвиток, екологічна проблема, середня школа, географія.

**FORMATION THE PRINCIPLES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT
IN GEOGRAPHY LESSONS IN SECONDARY SCHOOL**

Rostyslav Hanych

Supervisor: Liubov Kotyk, assistant

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine

The essence of the concept of sustainable development is revealed. The importance of studying sustainable development and the formation of the environmental component in geography lessons in high school is substantiated. The skills and abilities that learners develop when studying environmental problems at school indicated. The competencies that form and develop learners in getting acquainted with the principles of sustainable development are outlined. The place of studying the principles of sustainable development in geography textbooks for high school is analyzed. The need to give examples of the positive consequences of implementing the principles of sustainable development on the ground and involving learners in these initiatives is substantiated.

Key words: sustainable development, environmental problem, secondary school, geography.

У ХХІ ст. перед людством постала необхідність негайного розв'язання когорти взаємопов'язаних викликів економічного, соціального, політичного й екологічного спрямування. Глобальні проблеми охопили усі без винятку країни світу і для свого вирішення вимагають консолідації зусиль усього людства [6]. Впровадження засад сталого розвитку — можливість вирішити для людства глобальні проблеми, сформувані перспективи збалансованого цивілізаційного піднесення, створити розумний і безпечний простір для людства у межах планетарної системи.

Сталий розвиток (англ. *sustainable development*) — розвиток суспільства, за якого економічне зростання, матеріальне виробництво і споживання відбуваються в межах, що визначають властивості екосистем до самовідновлення [11].

В основі концепції сталого розвитку закладено п'ять принципів [11, 13]:

- *екологізації* — за умови екологізації економіки та суспільного життя, людство може надати розвитку суспільства сталого характеру, що відповідає потребам людей теперішнього й майбутніх поколінь;
- *екоресурсної ємності* — обмеження, що існують у галузі експлуатації природних ресурсів, пов'язані із сучасним рівнем техніки і соціальної організації, а також із здатністю біосфери до самовідновлення;

**XXII-а Всеукраїнська студентська наукова конференція
«РЕАЛІЇ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ГЕОГРАФІЇ, ТУРИЗМУ ТА СФЕРИ ГОСТИННОСТІ В УКРАЇНІ»
Україна, м. Львів, 20–21 травня 2021 р.**

- *соціальної рівноправності* — задовольнити елементарні потреби всіх людей і всім надати можливість реалізувати свої надії на безтурботне життя;
- *сталого споживання та виробництва* — співвідносити споживання з екологічними можливостями планети, зокрема, щодо використання енергії.

У середній школі вивчення проблем сталого розвитку має міжпредметний характер і охоплює усі дисципліни природничого спрямування: фізика, хімія, біологія, географія тощо. Найповніше тематика розкривається в географії, де вивчення концепції сталого розвитку відбувається у руслі формування екологічної компетенції та вивчення геопросторових особливостей поширення екологічних проблем сучасності. Власне останнє передбачає дослідження та вивчення локалізації екологічних проблем, встановлення причин їхнього виникнення та аналіз взаємозв'язків з супутніми соціально-економічними викликами, окреслення територіальних меж поширення та простеження функціонування у просторі й часі.

«Екологічна безпека і сталий розвиток» одна з чотирьох наскрізних змістових ліній у вивченні географії у середній школі на рівні з лінією «Підприємливість і фінансова грамотність», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека». Її мета: формування в учнів засад громадянської активності, відповідальності й екологічної свідомості, готовності брати участь у вирішенні проблем довкілля і розвитку суспільства [3]. Сильна сторона змістової лінії: в шкільній освіті географія єдиний предмет, який розглядає екологічну тематику через призму п'ятих просторових рівнів: глобального, макрорегіонального, загальнодержавного, субрегіонального і локального [1, 2].

Імплементация змістової лінії «Екологічна безпека і сталий розвиток» при вивченні географії у середній школі забезпечує [1, с. 14-15]:

- розуміння унікальності природних та антропогенних ландшафтів;
- усвідомлення деструктивного впливу діяльності людини на природні комплекси різного масштабного рівня;
- розгляд антропоцену як нової геологічної епохи у розвитку Землі, яка бере початок від винайдення парового двигуна і становлення першої промислової революції, має незворотні зміни на функціонування геосистем, базується на сильному антропоному принципі;
- зосередження уваги на міждисциплінарному діалозі (екологія-економіка-політика-демографія тощо) з фокусом на природне та культурно-історичне розмаїття, переосмислення та переформатування взаємовідносин між людськими спільнотами, Людиною і Природою;
- можливість прогнозувати розвиток екологічних і соціально-економічних проблем на локальному, субрегіональному, загальнодержавному, глобальному рівнях;
- готовність брати відповідальність за власні дії у контексті збалансованого природокористування та творення людської спільноти сталого майбутнього.

Засади становлення сталого розвитку, екологічна компетентність та проблеми її формування у процесі засвоєння учнями курсу «Україна і світове господарство» (9 клас) наскрізно проходять через увесь процес навчання. Їхнє формування (на прикладі географії у 9 класі) розпочинається з теми «Національна економіка і світове господарство», де учням пропонується ознайомитися з поняттям «національна економіка» та проаналізувати чинники, що впливають на її формування, де вагому роль відіграє екологічний чинник. Останній виступає у ролі стимулятора розвитку національного господарства, загалом, чи окремих сфер, зокрема — становлення туризму, рекреаційної діяльності, медичної сфери тощо) або його обмежувачем — діяльність у районі видобутку корисних копалин, діяльність на постмайнінгових територіях тощо [2, 7]. З позицій сталого розвитку, у курсі розглядається трансформація структури господарства, особливо здійснюється наголос на реіндустріалізації, нововведеннях у сільському господарстві, модернізації світової транспортної системи, становленні третинного сектора господарства та дигіталізації усіх сфер людського життя.

Наскрізною ниткою проблема формування засад сталого розвитку та екологічної компетентності проходить через теми розділу «Первинний сектор господарства», вивчивши які учні повинні усвідомлювати свою відповідальність за розвиток сільського господарства в державі, збереження лісових ресурсів, критично аналізувати обсяги видобутку корисних

**XXII-а Всеукраїнська студентська наукова конференція
«РЕАЛІЇ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ГЕОГРАФІЇ, ТУРИЗМУ ТА СФЕРИ ГОСТИННОСТІ В УКРАЇНІ»
Україна, м. Львів, 20–21 травня 2021 р.**

копалин в державі та пропонувати альтернативні варіанти розвитку сфер господарства на постмайнінгових територіях.

Після вивчення розділу «Вторинний сектор господарства» учні повинні володіти навиками аналізу впливу промислових підприємств на довкілля за регіонами України та на локальному рівні, обґрунтовувати доцільність впровадження енергоощадних та сировинноощадних технологій у господарство.

Вивчення тем розділу «Третинний сектор господарства» дає змогу учням усвідомити важливість використання екологічних видів транспорту, впровадження обмежувачів для розвитку туризму та рекреаційної діяльності, доцільність створення природоохоронних територій тощо. Наприклад, при опрацюванні теми «Транспорт» для формування розуміння катастрофічності екологічного навантаження автотранспорту у великих містах доцільним є проведення сумісного з учнями соціологічного дослідження на тему оцінки відношення населення до автотранспорту у місті з погляду шумового і світлового забруднення, порушення цілісності соціального середовища проживання, особливо в нових висотних житлових мікрорайонах тощо. Це дасть змогу не тільки розширити екологічний кругозір учнів й посилити їхню екологічну компетентність, а й поглибити їхні пошукові навики, підвищити почуття індивідуальної й колективної відповідальності, посилити зацікавлення до вивчення географії у школі шляхом розкриття прикладного аспекту предмета.

Найповніше формування екологічної компетентності та розкриття проблем сталого розвитку на уроках географії у 9 класі здійснюється у темі «Глобальні проблеми людства», де учні мають змогу проаналізувати геопросторові особливості глобальної екологічної проблеми [6], пов'язати прояв проблеми з розташуванням та функціонуванням небезпечних промислових підприємств на території свого проживання [8, 10], звернути увагу на вплив інтенсивних транспортних потоків (автобани, транспортні габи, морські й річкові порти) на здоров'я людей і природне довкілля тощо.

В старшій школі (10, 11 клас) на уроках географії учні продовжують працювати над осмисленням та впровадженням у повсякденне життя засад сталого розвитку. Зокрема в 10 класі при вивченні теми «Загальна характеристика Європи» [4] учні звертають увагу на процеси джентрифікації, урбанізації, реіндустріалізації, що відбуваються у західноєвропейському просторі та оцінюють їхні наслідки для довкілля, розробляють аналогічні проекти та теоретично моделюють їхню реалізацію на території свого проживання. У процесі вивчення теми «Країни Європи» учні навчаються аналізувати причини нерівномірності економічного розвитку окремих районів у межах країн, окреслювати переваги та недоліки такої нерівномірності у контексті збереження природного біорізноманіття, культурного розмаїття тощо.

При вивченні тем «Загальна характеристика Азії», «Країни Азії» [4] учні вивчають проблеми сталого розвитку через аналіз динаміки чисельності та статеві-вікової структури населення, працересурсного потенціалу окремих країн регіону (Індія, Китай, Індонезія, Японія, Південна Корея та ін.), диверсифікації спеціалізації сільського господарства та промисловості, сфери послуг. На уроках учні мають змогу дискутувати на теми збереження екологічної рівноваги у Китаї та Індії, унікальність біорізноманіття країн Південної та Південно-Східної Азії, культурне розмаїття Близького Сходу тощо. Важливою є проектна діяльність учнів, яка не обмежується виконанням пропонованих навчальною програмою завдань проектів, а може охоплювати проблемні теми: «Переваги і недоліки демографічної політики Китаю», «Виклики демографічної ситуації Індії», «Вплив на довкілля ТНК на прикладі Південно-Східної Азії» тощо.

Вивчаючи тему «Америка» [4] учні отримують інформацію про необхідність впровадження засад ощадливого споживання ресурсів на повсякденному рівні на території США та Канади; розглядають приклади впровадження енергоощадних технологій в господарствах Бразилії, Аргентини, Канади; досліджують переваги переходу на альтернативні джерела енергії в США й Канаді; знайомляться з практикою бережливого відношення до природоохоронних територій в США; формулюють розуміння необхідності збереження природних комплексів Амазонії.

**XXII-а Всеукраїнська студентська наукова конференція
«РЕАЛІЇ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ГЕОГРАФІЇ, ТУРИЗМУ ТА СФЕРИ ГОСТИННОСТІ В УКРАЇНІ»
Україна, м. Львів, 20–21 травня 2021 р.**

Знайомлячись з темою «Загальна характеристика Африки» учні розширюють свій кругозір про культурне, етнічне, соціально-економічне розмаїття цього регіону; отримують інформацію про численні військові протистояння, що відбуваються в макрорегіоні, аналізують їхні першопричини та напрацьовують пропозиції вирішення цих конфліктів; розглядають деструктивний вплив ТНК та природне довкілля регіону; знайомляться з прикладами створення природоохоронних об'єктів на території краю (національні парки) та розвиток на їхній базі туризму (Танзанія, Південна Африка, Ефіопія та ін.).

Вивчаючи країни Африки учні отримують навички комплексного аналізу причин бідності й відсталості країн світу; простежують взаємозв'язок між рівнем освіти та рівнем життя населення, рівнем демократичних перетворень та рівнем екологічної культури тощо; звертають увагу на пріоритетні цілі тисячоліття [11], що їх необхідно реалізувати у контексті сталого розвитку в макрорегіоні; аналізують глобальні загрози, які можуть виникнути в макрорегіоні та вплинути на збалансований розвиток сусідніх макрорегіонів світу.

В 11 класі, узагальнюючи географічні знання, найповніше до формування засад сталого розвитку, учні звертаються у темах «Географічні закономірності географічної оболонки» та «Загальні суспільно-географічні закономірності».

Вивчення тем з географії сприяє формуванню в учнів засад сталого розвитку та формує у них м'які навички, як то праця в команді, креативність, критичне й проблемне мислення, нестандартний підхід до розв'язання ситуації, системне мислення, дослідницький пошук тощо. Це все стане в нагоді в майбутньому, у процесі професійної діяльності та реалізації через бізнес-ініціативи, адміністративне управління, повсякденну побутову життєдіяльність принципів сталого розвитку на місцях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ганич Р., Котик Л. Вивчення територіальних екологічних проблем у середній школі / Реалії, проблеми та перспективи розвитку географії в Україні : XXI-а Всеукр. студ. наук. конф. Львів. — 2020. — С. 14-17.
2. Ганич Р., Котик Л. Формування екологічної компетентності на уроках географії у середній школі // Географічна наука і освіта у вимірах XXI століття (присвячена 150-ій річниці від дня народження Володимира Гнатюка) : Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. — Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2021. — С. 205-208.
3. Географія. 6-9 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. URL: <https://mon.gov.ua>.
4. Географія. 10-11 класи. Рівень стандарт. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. URL: <https://mon.gov.ua>.
5. Життєва компетентність особистості: науково-методичний посібник / за ред. Л. В. Сохань. — К., 2003.
6. Книш М., Котик Л. Політико-географічна глобалістика / М. Книш, Л. Котик. — Львів : ЛНУ ім.І. Франка, 2014. — 484 с.
7. Котик Л. І., Ганич Р. В. Вивчення екологічних проблем у середній школі (на прикладі навчальних підручників з географії для 9 класу). Priority Directions of Science Development. Abstracts of the 4th International Scientific and Practical Conference. Lviv. — 2020. — Pp. 320-324.
8. Масляк П. О. Географія : підруч. для загальноосвіт. навч. закл. з поглибленим вивченням географії для 9 класу / П. О. Масляк, С. Л. Капіруліна. — Харків : Ранок, 2017. — 240 с.
9. Нова українська школа. URL: <https://nus.org.ua>.
10. Пестушко В. Ю. Географія : підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. / В. Ю. Пестушко, Г. Ш. Уварова, А. І. Довгань. — К. : Генеза, 2017. — 272 с.
11. Commission on Sustainable Development [Electronic resource]. — Mode of access : <https://sustainabledevelopment.un.org/csd.html>.
12. International Chapter on Geographical Education, 2018 [Electronic resource]. — Mode of access : <https://unesdoc.unesco.org>.
13. United Nations Environment Programme [Electronic resource]. — Mode of access : <https://www.unep.org>.

**XXII-а Всеукраїнська студентська наукова конференція
«РЕАЛІЇ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ГЕОГРАФІЇ, ТУРИЗМУ ТА СФЕРИ ГОСТИННОСТІ В УКРАЇНІ»
Україна, м. Львів, 20–21 травня 2021 р.**

<i>Роман Івасів</i> ГЕОІНФОРМАЦІЙНЕ КАРТОГРАФУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ ОЦІНКИ ВПЛИВУ НА ДОВКІЛЛЯ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	94
<i>Ярослава Куля</i> ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ В ЗАКАРПАТТІ.....	97
<i>Ростислав Ганич</i> ФОРМУВАННЯ ЗАСАД СТАЛОГО РОЗВИТКУ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ У СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ	102
<i>Олена Курей</i> ЧЕРВОНОКНИЖНІ ВИДИ ТВАРИН УЖГОРОДСЬКОГО РАЙОНУ.....	106
<i>Леся Тиховська</i> ДІАГНОСТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ҐРУНТОВИХ НОВОУТВОРЕНЬ У ПРОФІЛЬНО- ДИФЕРЕНЦІЙОВАНИХ ҐРУНТАХ ПРИБЕСКИДСЬКОГО ПЕРЕДКАРПАТТЯ	111
<i>Владислав Терещенко</i> ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН ОРГАНОГЕННИХ ҐРУНТІВ ВОЛИНСЬКОГО ПОЛІССЯ	114
<i>Христина Гібляк</i> ЕКОЛОГО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ҐРУНТОВОГО ПОКРИВУ ЛІСОПАРКУ “ЗУБРА”.....	120

Наукове видання

**Реалії, проблеми та перспективи
розвитку географії, туризму
та сфери гостинності в Україні**

**Матеріали ХХІІ-ої Всеукраїнської
студентської наукової конференції
(м. Львів, 20–21 червня 2021 року)**

Редагування і комп'ютерне верстання:
Євген Тиханович, Святослав Зюзін

Підп. до друку _____.2021. Формат 60×84_{1/8}
Папір офсетний. Друк на різнографі. Гарнітура Cambria.
Умов. друк. арк. 16,1 Наклад 50 прим. Зам. ____

Видавничий центр Львівського національного університету
імені Івана Франка. 79000, Львів, вул. Дорошенка, 41